

PERS-SCHOUW.

Balthazar Bekker en de vrijheid van exegese.

Wij hebben reeds eenige malen geciteerd uit de studie van ds. J. Douma te Britsum over Balthazar Bekker, gepubliceerd in „Gron. Kerkbl.“ Ook over de vrijheid van exegese heeft het debat over Balthazar Bekker zich zijdelings uitgesproken. Ds. Douma zegt er van:

Zeker, wij willen vrijheid van exegese, maar in absolute gebondenheid aan de Schrift, aan welke zin nooit geweld mag worden aangedaan. En wij nemen het aan de kerken allerminst kwalijk, dat zij in een geding een bepaalde exegetische uitspraak doen. Rust onze Belijdenis bij, inzake de uitverkiezing en de sacramenten niet op in bepaald Gereformeerden zin verstande teksten? Aan geen Gereformeerden predikant staat het dan ook vrij om maar in 't wilde weg te exegetiseren, en hij, over de woorden „dat is mijn lichaam“ in Roomschen of in Lutherischen zin of over de uitverkiezing, waar die in Efeze 1 genoemd wordt, in Remonstrantischen zin te handelen. Ook Bekker mocht maar niet van de Schrift maken, wat hij wilde, en ze zoo verexegetiseren, dat zijn geliefde stelling als zou de duivel gebonden en niet meer te vreezen zijn, er uit kwam. Tot zijn schade heeft Bekker dat ondervonden. Van alle kanten trokken meer of minder goed geharnaste strijders tegen hem te velde.

Aan het slot van het loopende artikel merkt ds. Douma nog op:

Niet het minst wekte bestrijding Bekker's opvatting van Gen. 3 en van Jezus' verzoeking in de woestijn. Er ontstond een heele Bekker-literatuur, te uitgebreider, omdat weer anderen meenden het voor Bekker te moeten opnemen, meestal anonym. In een „Bibliographie van Balthazar Bekker“ worden niet minder dan 170 geschriften vermeld, waaronder kwartijnen met 800 en meer bladzijden. Bij zooiets voelen we ons nog klein worden en vinden ons zelf, ook na alles wat in de laatste tijden geschreven is, een heel mak ras. Iedereen had het over Bekker. Zijn naam was op aller lippen. In trekschuiten en op wagens en in gezelschappen werd zijn „Betoverde Wereld“ besproken pro en contra. Is ons volk niet altijd een theologiseerend volk geweest?

Prof. Haitjema en de Asser Synode.

Ten vervoelge op wat reeds eerder geschreven en geciteerd werd, herinneren we aan de bewering van Prof. Haitjema, dat de Synode van Assen bewijs had gegeven van doorwerking van de beginselen der „Aufklärung“ in den boezem der Geref. Kerken. De heer Ehling, die in de „Geref. Kerkb. v. Amsterdam-Zuid“ den hoogleeraar breed bestrijdt, en dien we reeds meer aanhaalden, merkt thans op:

De vierde vrucht der Aufklärung, binnen de grenzen der „Gereformeerde Kerken“ opwassende, heet: de bijna wellustige voorkeur voor nuchter-letterlijke „klarheid en duidelijkheid“ in de opvatting van de Heilige Schrift als het onfeilbaar Woord van God.

Naar den klank te oordeelen, is dit een scherp verwijt, maar het zit heel meer in de adjectieven en in de aanhalingsteekens rondom „klarheid en duidelijkheid“, dan in de substantieven. We gaan weer eens toekijken!

Hierna volgt weer een breed betoog ter weerlegging van deze beschuldiging. Wij stippen er dit van aan:

Waar vertoont het kerkelijk leven, binnen de grenzen der Kerken, een onredelijke (zoo „vertalen“ we hier nu maar dat fijne woord „wellustig“) voorkeur voor nuchter-letterlijke klarheid en duidelijkheid in de opvatting van de H. S. als het onfeilbare Woord van God?

Maar, ziet ge, de Synode (en ze moge daarbij verzekerd zijn van de instemming aller „Gereformeerden“ in onze Kerken) zegt er nog iets bij!

Dit: „zal men (bij de Schrift) aan figurlijke taal mogen denken, dan moet daarvoor een geldige grond zijn“. Is dat een onredelijke voorkeur voor het nuchter-letterlijke?

De Synode zegt (instemmend met een uitspraak van Dr. Geelkerken): de Schrift zeive (moet) het criterium zijn, dat beslist, hoe een verhaal, dat zij geeft, naar geheel en onderdeelen is op te vatten“. Is dat onredelijke voorkeur voor het nuchter-letterlijke?

Een prae-adviseerend lid der Synode zegt: „exegetisch is het toch een goede grondregel, dat men begint iets te nemen, zooals het er staat, en eerst, indien er in het geheele karakter van de te exegetiseren perikoop of in speciale eigenaardigheden van bepaalde onderdeelen, ook in gegevens uit andere gedeelten der H. S. (wij spatieren) of analogieën, aanleiding is om aan een andere opvatting te denken, daartoe over te gaan“. Onredelijke voorkeur voor het nuchter-letterlijke?

Of: „de p[er]t-eigenlijke opvatting is alleen geoorloofd, indien er in de Schrift zeive (wij spatieren) een grond is te vinden, waarom zulk een uitlegging waarschijnlijk of in ieder geval mogelijk moet worden geacht“. En: „de opvatting van een Schriftverhaal als oneigenlijk bedoeld (is) nooit toelaatbaar, indien de Schrift (wij spatieren) ons duidelijk aanwijzingen geeft in tegengestelden zin“. Onredelijke voorkeur voor het nuchter-letterlijke?

Ook deze aanklacht van prof. Haitjema zou eerst indruk op ons kunnen maken, als hij had aangevoerd, dat de synode ten onrechte den eisch stelt, dat men voor een niet-letterlijke interpretatie der Schrift de gronden aan haarzelf moet kunnen ontlenen. En, stel dat deze poging zou slagen, dan was daarmee nog niets van dien „wellust“ bezeten.

Het aantal bezwaren van prof. Haitjema nadert zoo ongeveer het dozijn.

Ik geloof, dat het wel goed zou zijn, indien hij, voor er meer komt, eerst eens zijn belofte vervulde, om het bewijs te leveren inzake de reeds veronderstelde klacht, dat de leer van dr. Kuiper inzake de gemeene gratie het christelijk leven zoo acuut had verwereldlijkt. Dit bewijs is verleden jaar al beloofd, maar is sedert vervangen door een reeks nieuwe beschuldigingen.

En de belofte bleef onvervuld.

Dwaasheden.

Prof. Grosheide zegt in „Noord-Holl. Kerkbl.“:

Van krasse woorden houden we niet.

En het zou ons aangenaam zijn, als we over de Asser Synode en alles wat met haar in verband staat, niet meer behoeften te schrijven.

De praatjes, die echter onophoudelijk de ronde doen, maken het vrijwel onmogelijk om te zwijgen.

En onder die praatjes zijn er die geen anderen naam verdienen dan dwaasheden.

Voortdurend wordt nog gezegd, dat de Asser Synode zich gesteld heeft boven Gods Woord, dat ze voor zichzelf meer gezag opdraagt dan voor de Schrift, dat ze de gewetens bindt, enz. enz.

Hierna wordt aan deze beweringen een breed betoog ter weerlegging vastgeknoopt (Nr. v. 6 Aug.). Onze lezers mogen er nota van nemen, dat ook een bedachtzaam schrijver als prof. Grosheide hier geen heil ziet in zoetelijke terminologie. Hij spreekt van dwaasheden. En zoo'n kras woord is is dezen tijd wel noodig, — om der liefde wil.

Rondom Ommen.

Niet onmogelijk, dat sommige lezers nog iets hooren willen over de theosofen, die in Ommen zijn saamgekomen dezer dagen. Enkele citaten geven we: Over Mevr. Besant, die den z.g. wereldleeraar heeft voorgesteld aan de toezienende wereld, zegt „De Nederlander“:

Haar zweefde als ideaal steeds voor den geest de menschheid, die groote wezse, te dienen in een leven van zelfopoffering. Langs verschillende wegen heeft zij getracht dit doel te bereiken. In haar jeugd meende zij dat dit het best kon door de een Katholieke kerk, gebouwd op het fundament der apostelen en profeten; later door de propaganda der vrije gedachte en de algemeene volksopvoeding; weer later door het uitwisselen der ongelijkheden in de maatschappij; nu eindelijk door middel van de beschouwing der menschheid als samengesteld uit zielen, die zich ontwikkelen door geweldige kringloopen van tijdperken onder een bepaalde wet van groei — en laatstelijk vooral ook door de verwachting, dat de komst van een Wereldleeraar nabij is, en de vestiging van de „Orde van de Ster“ berustende op de gedachte der broederschap des geloofs.

De eerste openbaring van dien wereldleeraar is, naar Mevr. Besant's overtuiging, de jonge man Krishnamurti, dien zij in 1909 voor het eerst in Britsch-Indië ontmoette. Zij zag in hem spontaan het middel waarvan de wereldleeraar zich zou bedienen om zijn broederschap-boodschap aan de menschheid te brengen. Zelf voedde zij hem op en leidde zij hem in de wetenschap in. Hij is ongeveer 30 jaar en spreekt nu reeds — gelijk Mevrouw Besant zegt — bij tijden onder inspiratie van den Messias. Dit zal hij later, naar zij oordeelt, voortdurend doen.

De „orde“ is een jaar, nadat Mevrouw Besant Krishnamurti had leeren kennen, ontstaan, dus in 1910 te Benares, en is niets dan een broederschap, een geloofsgemeenschap, geboren uit de verwachting, dat de Wereldleeraar nabij is. De meeste leden gelooven dat de Wereldleeraar Krishnamurti zal gebruiken voor zijn verblijf onder de menschen en werkelijk bezit zal nemen van diens lichaam, ja van zijne geheele persoonlijkheid.

Inmiddels heeft Krishnamurti een soort van „profetie“ gegeven. „Het Vaderland“ is niet erg onder den indruk, zooals blijkt:

Eindelijk heeft de heer Krishnamurti zich uitgesproken, zooals men in het Ochtendblad heeft gelezen en de verklaring is gewaarmerkt door het Congresbestuur.

Zij geschiedde op den laatsten avond van het Congres aan het kampvuur; dus toen de tengere Hindoe in zijn witte kleed den ruwen zetel van boomstammen had bestegen. Ze blijkt te bestaan uit een visioen. Er staat in het officiële bericht bij, dat de bijeenkomst stil niteen ging na de verklaring.

Wij vermoeden dat het de stilte der namenloze ontgelooping is geweest en wij wenschen de Theosofen geluk, die op een afstand bleven bij het gedoe van den nieuwen wereldleeraar.

Inderdaad is de uitkomst minder dan niets. Het visioen als zodanig haalt niet bij visioenen van Petrus en Paulus, Franciscus van Assisi en Jeanne d'Arc, ook niet van menigen oud-Testamentischen profeet.

Natuurlijk misgunnen wij den heer Krishnamurti geen oogenblik zijn zielsverrukking, maar wat ter wereld heeft de Wereld als de verzekering van persoonlijke gelukzaligheidstemming.

Onopgelost blijft ook hoe Krishnamurti, zooals hij gezegd heeft, de menschen heeft willen dwingen om het pad te betreden, dat naar zijn ervaring naar het Rijk der eeuwige vreugde leidt.

Welk pad is dat?

Neen... we dachten het wel, maar nu weten we het, dat de andere Wereldleeraar, die de Menschheid kent als den Christus, nog altijd onovertroffen daar staat.

En in hetzelfde blad schrijft J. J. Meyer:

Want, goed beschouwd, wat heeft de heer Krishnamurti in zijn alom-rondschuivende openbaring eigenlijk gezegd? Dat hij zijn vrienden wel had willen dwingen in te gaan uit de vergankelijke wereld in het rijk der eeuwige vreugde. Iets nieuws? Sla de Evan-

gelen op, en gij vindt het rijker en dieper (Matth. 7).

En dan het visioen van den Grooten Leeraar, den Heer der Wereld. Zwakkelijk zegt de heilige Krishna: ik kan het u niet beschrijven. En toont daarmee tevens, dat hij dichter noch ziener is. En welk een vreemde, zinnelijke voorstelling, te zeggen dat hij dezelfde pure licht inademt als waarin de Eeuwige leeft. Wat is dat voor licht, welke wij, gewone stervelingen, moeten onthouden?

Nog al nuchter...

De heer M. besluit:

Ach, de heer Krishnamurti moge een gentleman zijn, eenige semesters gestudeerd hebben, van alle gerieven en zorgen onringd, als een vorstengoon, hij moge op de handen gedragen worden, zij het niet door de engelen Gods, dan door een schare theosophische dames, hij moge een vaardige tennisspeler zijn en bezitter van heerderijen en kasteelen, een wereldburger moge hij zijn en aangename manieren bezitten. Ja, hij moge overtuigd zijn van een roeping, het is alles mogelijk, maar een profeet, een wijze, een groot leider is hij niet.

Het is wel merkwaardig: een Wereldleeraar, die tennis speelt.

Maar Christus had altijd haast.

„Mijn Vader werkt altijd, en Ik werk ook.“

Christen-Socialisten.

Volgende tekening van het christen-socialisme van den nieuweren tijd trof ik in „De Hervorming“. Ze is van de hand van P. Eldering:

Het Christen-socialisme geeft ook het aanzijn aan een nieuwe Christologie, waarbij de Christus niet bovenal als de Lijder, maar allereerst als de Strijder gezien wordt, de strijder tegen Mammoedsdienst en tegen egoïstische en individualistische godsdienstigheid; waarbij verder de Christus niet alleen de verlosser is van enkele zielen, maar ook de maatschappelijke Heiland die ons van een onchristelijke maatschappijvorm, van onchristelijke politiek, van een onchristelijk Christendom verlossen zal en dat niet alleen door zijn bloed, door zijn dood, maar ook door zijn daad. In de Christen-socialistische geloofsbelijdenis zal allicht ergens een regel staan die luidt: verlost door het leven en den dood van Christus.

Het Christen-socialisme zal ook brengen (en heeft feitelijk o.a. bij Wilfred Mond reeds gebracht) een vernieuwde eschatologie. De eschatologie, in het vrijzinnig Christendom bijna totaal genegeerd, omdat men zich daar voornamelijk bezig hield met de vraag naar een individueel voortbestaan na den dood, een vraag waarop men eigenlijk maar een heel vaag antwoord gaf, waardoor theosofen en spiritisten zoo heerlijk juist onder vrijzinnigen konden grasduinen. — de eschatologie wordt in het Christen-socialisme weer opgenomen en neemt daar zelfs een voornamelijk plaats in. Wie zich de moeite wil geven na te lezen wat Rauschenbusch daarover zegt in zijn bovengenoemd boek, en wat Mond schrijft o.a. in zijn in ons land veel te weinig bekende boek: „Vers Dien“ (Catechismus Evangelique — Paris Fischbacher 1922), zal wel inszien, dat deze toekomstverwachtingen van geheel anderen aard zijn dan die van Bellamy in zijn: „Jaar 2000“ en dergelijke utopieën.

Of het Christen-socialisme ook een nieuw hoofdstuk: „De Deo“ (over God) zal brengen? Ik wees in mijn referaat op het opmerkelijke feit, dat degenen die zich tegenwoordig bezig houden met het scheppen van een nieuwe theologie (in letterlijken zin genomen als zich uitspreken over God), dat zowel Barth en Gogarten, van Senden, de Ligt en Sneathlage, allen socialist of althans zeer besliste anti-kapitalisten zijn.

Dat een aanhanger der „moderne“ richting zoo oordeelt, geeft aan het betoog nog meer klemmende beteekenis.

Prins Willem en Alva.

Ds. J. W. Gunst, een van onze historici, schrijft in de „Rijndlandsche Kerkbode“:

Het is nu eenigen tijd geleden, dat door Prof. P. J. Blok uit Leiden in de Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde een studie is geplaatst over een moordplan tegen Alva, den man, wiens naam in ons land steeds met afgrijzen wordt genoemd.

Door niemand minder dan Prins Willem I, den „Vader des Vaderlands“ zou dit plan op touw zijn gezet.

Volgens Prof. Blok's mededeelingen is dit aan het licht gekomen door een brief, die gevonden is in het archief van den tegenwoordigen hertog van Alva. De hoogleeraar heeft van dit schrijven een facsimile. Het wekt inderdaad verbazing, dat een zoo nauwgezet en hoogstaand historicus als de biograaf van Prins Willem van Oranje is, zoo spoedig aan de echtheid van dit document geloofd.

Zijn niet in de vorige eeuw door prachtig nagemaakte brieven, als door den grooten Pascal geschreven, vele geleerden erin geloopt? Hebben sommigen dezer zich later niet diep geschaamd, dat zij zich zoo hadden laten blinddoeken en beetnemen? En heeft niet de Dreyfus-affaire in Frankrijk bewezen, hoe ver het gaan kan met vervalsching en namaak van brieven en handschriften?

Ds. Gunst herinnert aan een bestrijdend artikel in de „N. R. Ct.“ van prof. A. S. de Blocourt. Ik ontleen er dit aan:

De brief is echt, zegt Blok.

Taal en schrift zijn uit de 16e eeuw, papier en inkt ook. Ik bang andermaal voor het gezag van den historicus, die mij intraschen wel zal willen toegeven, dat als taal, schrift, papier, inkt en schrijver uit 1568 kunnen zijn, er geen bezwaar tegen is ook 1580 of 1581 als jaartal te aanvaarden. En dat is van belang. Ik zal straks zeggen waarom.

Het artikel wordt vervolgd. Misschien geef ik er hier nog iets uit weer.

K. S.